

УДК 821.353.

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.10>Оксана ДИНЬ, асп.
ORCID ID: 0009-0002-5571-0010
e-mail: oksana.dyn@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ БРИКОЛАЖ: УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Вступ. Дослідження літературних контактів розширює межі національної літератури, залучаючи її до єдиного історико-літературного процесу, зумовленого загальним процесом соціально-історичного розвитку людства. Переклад стає посередником між культурами і передбачає рівномірну культурну взаємодію індивідів різних лінгвокультурних спільнот, ураховуючи їхню етнокультурну самобутність.

Методи. Використовуються такі методи, як біографічний, компаративний, культурно-історичний і метод рецептивної естетики. За допомогою методу спостереження розглядаємо багато наукових робіт, а також аналізуємо творчість Рауля Чілачава.

Результати. Особливе місце серед всіх видів перекладу посідає художній переклад, оскільки крім змісту, він має на меті передачу естетичних і філософських поглядів автора першотвору, який належить до певної культури й репрезентує її. Тому перекладач має володіти неабиякими здібностями, щоб крім змісту твору, передати ще й духовний посыл першоджерела. З'ясовано, як вплинули зовнішні та внутрішні літературні зв'язки на творчість і перекладацьку діяльність Рауля Чілачава; проаналізовано, чим обумовлюється та як відбувався процес відбору текстів для перекладу, розвиток майстерності письменника-перекладача, вплив перекладацької діяльності на власну творчість, а також роль перекладів досліджуваного автора в міжлітературному спілкуванні.

Висновки. Дослідження показало, що художні переклади виявляються певною заакцентованою точкою, у якій сходяться компаративістика та перекладознавство. Рауль Чілачава зумів вдало поєднати в собі дві іпостасі – перекладача й поета. Будучи білінгвом (вільне володіння українською та грузинською мовами), він знаходить своїх однодумців у двох культурах і репрезентував їхню творчість у Іншій для кожного з них культурі саме шляхом перекладу. Поєднання різних підходів під час аналізу перекладацької спадщини Рауля Чілачава, дає можливість увиразнити різні грані єдиного цілого, яким є творчий доробок письменника у всій його складності й багатогранності.

Ключові слова: контекст, переклад, компаративістика, рецепція, літературне середовище, українсько-грузинські літературні зв'язки.

Вступ

Відомо про існування двох основних типів вивчення літературних зв'язків:

- зовнішні зв'язки, які не відбиваються на структурі твору чи літератури-реципієнта;
- внутрішні зв'язки, що їх виявляють на різних структурних рівнях твору-реципієнта (концептуально-тематичному, сюжетному, композиційно-стильовому, жанровому) шляхом аналітичного зіставлення з твором донатором, під час якого з'ясовується ступінь залежності, виражений у формі цитат, алюзій, ремінісценцій, пародіювання, наслідування, стилізації, продовження сюжету, розвитку традицій тощо (Đurišin, 1975).

У випадку з Раулем Чілачавою, зовнішні зв'язки (творчі взаємини між письменниками, листування митців, літературні гуртки, знання мови, еміграція) вплинули на формування національної ідентичності митця. Ми звернемося до аналізу впливу внутрішніх зв'язків на прикладі творчості Р. Чілачава.

Мета нашої статті – з'ясувати, яку роль відіграє переклад у літературних зв'язках; на прикладі діяльності Рауля Чілачава визначити основні критерії вибору творів для перекладу; встановити, як впливає процес перекладу на власну творчість перекладача-письменника.

Огляд літератури. Основними формами комунікації у внутрішньо літературних зв'язках, за В. Будним і М. Ільницьким, вважаються вплив, запозичення, рецепція (Будний, & Ільницький, 2008). Проблема літературного впливу вважається складною та суперечливою. З одного боку, "вплив" є провідним поняттям у міжлітературних взаєминах (Ян Б. Корстіус, А. Діма), з іншого – небажаним пережитком (Р. Веллек, Д. Дюришин). У ХХ ст. це поняття взагалі витісняється ширшими і гнучкішими категоріями, такими як "рецепція", "контекст", "інтертекстуальність". Живий діалог між літературами призводить до того, що

художній твір стає об'єктом рецепції не лише всередині власної культури, але і в інонаціональних.

Упродовж останніх років в українському літературознавстві набула актуальності проблема рецепції, поштовхом до якої стали студії Т. Гундорової, Т. Денисової, Т. Михед, С. Павличко, Д. Наливайка, О. Червінської, Г. Клочка. Загальновідомими категоріями рецепції вважаються поняття впливу (несвідоме засвоєння реципієнтом літературного явища), запозичення (усвідомлене перенесення окремих елементів оригіналу у свій твір), трансплантація (запозичення окремих елементів оригіналу з метою подальшого розвитку), відтворення (інтертекстуальний спосіб виразу творчого авторського задуму шляхом відтворення загальних змістових чи формальних рис оригіналу – переклад, парафраза, наслідування).

Переклад, як форма рецепції, трактується як винятковий вид найскладнішої інтелектуальної діяльності, оскільки його міжкультурна функціональність набула особливої ваги та вимагала глибокого наукового осмислення. Приходимо до висновку, що перекладацька діяльність означає не лише взаємодію двох мов, а й контакт між двома культурами. Різні культури впливали і впливатимуть на розвиток один одного. Перекладу належить роль посередника в міжнаціональному та міжлітературному спілкуванні. Шляхом дослідження царини перекладу уточнюються проблеми міжлітературної рецепції, яка є невід'ємною складовою компаративного вивчення літератур (М. П. Алексєєв, Р. Гром'як, Д. Дюришин, З. Лановик, Г. Сиваченко, С. Снігур, О. Б. Тетеріна, М. Топер). Актуальна наука саме і спрямована на інтермедіальність і міждисциплінарність. Польський компаративіст Б. Бакула в монографії "Історія і компаративістика" та інших дотичних студіях (Бакула, 2008) пропонує категорію "інтегральної компаративісти-

© Динь Оксана, 2023

ки", яка існує на межі культурних смислів, становлячи метатеорію. Її домінуюча риса – прагнення до констатувальних пояснень на ґрунті літератури.

Зв'язок перекладача з оригінальним текстом визначається певними суб'єктивними моментами: індивідуальний смак, тип перекладацького мислення тощо, а також чинниками об'єктивного характеру (зіткнення двох часто відмінних поетик і мов). Безумовно, переклад постає дієвим засобом розвитку мови, багатим джерелом ідей, тем, образів, могутнім стимулом для оригінальної творчості у процесі становлення національної літератури та її подальшого входження у світовий контекст. Тому "переклад органічно "вписується" в контекст літератури-реципієнта, поповнюючи її потенціал, сприяючи розширенню меж власної літератури у світовому культурному процесі" (Кучера, & Лашик, 2012).

Методи

За допомогою біографічного та культурно-історичного методів було досліджено, як власне біографічні та культурно-історичні події вплинули на становлення Чілачава як поета та перекладача. З'ясовано фактори впливу під час вибору Р. Чілачава текстів для перекладу.

Унікальність, двомовність поета зумовило використання компаративного та рецептивного методу під час вивчення його творчого доробку. У центрі нашої уваги – явище перекладу як форми міжлітературної рецепції; пізнання Чілачава іншої культури шляхом перекладу і, як наслідок, вплив пізнаваної літератури на власну творчість через використання її сюжетів та образів.

Результати

Відтак, вважаючи художній переклад джерелом ідейно-тематичного, жанрово-стильового збагачення та імпульсом створення нових цінностей на рідному ґрунті, Р. Чілачава реалізовує свій намір щодо оновлення як грузинської, так і української літератури. Він – поет, перекладач, який свідомо працює на репрезентацію кожної культури в полі "Іншого". Як наслідок світ побачили збірки: грузинською – мала антологія молоді української поезії "Квіти добра", збірник віршів українських поетів про Грузію "Іберійське тяжіння", "Байки Харківська" Г. Сковороди, "წიტიელი გაზაფხული" ("Заквітчена весна", 1970) В. Сосюра, "მზიანი კლარნეტი" ("Сонячні кларнети", 1979) та "არფით, არფით..." ("Арфами, арфами...", 1979) П. Тичини, "ფიქრის ჩემო..." ("Думи мої", 1987) з "Вибраного" Т. Шевченка, "მჭკნარი ფოთლები" ("Зів'яле листя", 1988) І. Франка, "შვილი სიმი" ("Сім струн", 1991) Лесі Українки, "Шляхами Грузії" М. Бажана, "Урок" (лірика та однойменна поема) Б. Олійника, "Серце віддаю дітям" В. Сухомлинського, "Слово після страти" В. Бойка, "ავგისტო. 55 უკრაინელი პოეტი" ("Серпень. 55 українських поетів", 2001), "დიდი სამეფო" ("Велика трійця", 2005), "დანისპირებით გაფოთილ ბაღში. 100 უკრაინელი პოეტი" ("Антологія. 100 українських поетів", 2014), а також збірки українською: "Грузинські прислів'я та приказки" (1975), "Дві столиці" (2002), "Грузинські казки, приказки та прислів'я" (2005), "Грузинські народні казки", "Акакій Церетелі. Лірика" (2000, 2017), поетичні та прозові твори Г. Табідзе, К. Гамсахурдіа, Г. Панджикідзе, Г. Чічнадзе, Г. Хухашвілі, Е. Маградзе, Р. Мішвеладзе, Д. Гурамішвілі, К. Гамсахурдіа, І. Абашідзе, Г. Абашідзе, К. Каладзе, Н. Думбадзе, Т. Чіладзе, Р. Інанішвілі.

Потужними працями в галузі перекладознавства вважаємо дисертаційне дослідження Р. Чілачава на здобуття звання кандидата філологічних наук – "Панте-

леймон Петренко – перекладчик "Витязя в тигровой шкуре" на русский язык" (російською) (1984) і докторську дисертацію Р. Чілачава "Грузинська класична поезія в українських перекладах (на матеріалі творчої практики М. П. Бажана)" (1995) про українсько-грузинські літературні взаємозв'язки 1930–1970-х рр. Саме в цих роботах перекладач сформував свої коди передачі тексту іншою мовою. Р. Чілачава виводить основні етапи роботи перекладача: знайти ключ до "образної логіки" першотвору, напружена пізнавально-духовна робота, інтерпретація художнього образу. Динаміка художнього відтворення образу обмежена його художнім буттям, добром виражальних засобів, якими володіє перекладач, піддаючи текст образному перетворенню. Ця теза набуває виняткової важливості, коли йдеться про переклад поетичних творів давньої минувшини, які потребують певного осмислення і витлумачення навіть в оригіналі. На плечі перекладача лягає подвійний (дослідницько-мистецький) тягар: осягнувши глибинну сутність і закодовану образну структуру оригіналу як художнього цілого, він повинен сам відтворити всі його естетично вагомості, усі його конструктивні складові у гармонійній єдності (Чілачава, 1995). Гармонійна єдність перекладу в розумінні дослідника – це відповідність образності та їхнє співвідношення, адекватність метрики і фоніки, міра традиції й новаторства. Проте Чілачава коментує і труднощі перекладу іншомовного тексту, зокрема поріг відмінності мов і ментальності. На перший план митець виводить відповідність стилю, зауважуючи, що "перекладач – не той, хто лише "віршує чужі вірші" і займає проміжну позицію між виконавським мистецтвом і оригінальною творчістю, а митець, який будує свій текст з того ж матеріалу, із якого побудований і першотвір – слова" (Чілачава, 1995). Якщо перекладач відтворює дійсність матеріальну й духовну, мислить історично, ураховує художні особливості першотвору, зумовлені естетичними та світоглядними нюансами епохи його створення, то міжкультурна/міжлітературна комунікація відбувається повноцінно.

Зі збірок грузинською особливої уваги заслуговують "ავგისტო. 55 უკრაინელი პოეტი" ("Серпень. 55 українських поетів") і "დანისპირებით გაფოთილ ბაღში. 100 უკრაინელი პოეტი" ("Антологія. 100 українських поетів"), оскільки саме тут викладено основний перекладацький доробок Р. Чілачава. Грузинською перекладено твори 100 українських поетів – від Григорія Сковороди до Маріанни Кіановської. Постає питання про критерії відбору текстів та імен поетів, що ввійшли до цих книг. За словами самого письменника було обрано й перекладено вірші та імена саме тих митців, які "представляють цілісний процес поетичного життя України" (Джангужин, 2001) минулого та теперішнього століття. До списку насамперед потрапили:

1) класики – Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Петренко, С. Руданський, П. Чубинський, І. Франко, Леся Українка, П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, А. Малишко, М. Бажан, Богдан – Ігор Антонич;

2) представники "розстріляного відродження", ті, кого забороняли за радянської доби – М. Вороний, М. Зеров, Д. Загум, М. Семенко, М. Хвильовий, Є. Плужник, В. Мисик.

3) представники української діаспори – О. Олесь, Т. Осьмачка, Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга;

4) "шістдесятники" та деякі письменники 60-х рр. – Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, Б. Олійник, В. Коломієць, В. Підпалій, Д. Чередниченко, П. Засенко, В. Коротич, І. Драч, М. Вінграновський, Н. Кашук,

В. Стус, О. Довгий, П. Шабатин, А. Німенко, М. Ткач, В. Бровченко;

5) поети 70–80х рр. ХХ ст. – П. Осадчук, П. Перебийніс, В. Гужва, В. Базилевський, В. Корж, О. Лупій, Л. Череватенко, В. Житник, І. Калинець, П. Мовчан, Т. Мельничук, С. Зінчук, Ю. Завгородній, Т. Севернюк, Г. Чубач, Л. Горлач, І. Жиленко, М. Воробйов, В. Голобородько, С. Йовенко, В. Кордун, Б. Чіп, Л. Кисельов, С. Жолоб, Д. Іванов, М. Мирошніченко, С. Шевченко, М. Григорів, А. Мойсієнко, С. Майданська, М. Луків, Л. Голота, В. Степаненко, А. Кичинський.

6) поети кінця ХХ – початку ХХІ ст. – Ю. Буряк, Т. Зарівна, С. Чернілевський, В. Осадчий, Д. Кремьніч, Т. Федюк, С. Бондаренко, В. Герасим'юк, О. Кононенко, І. Римарук, В. Мельник, Ю. Андрухович, С. Короненко, О. Забужко, О. Ірванець, В. Неборак, І. Малкович, О. Бригинець, С. Дзюба, Т. Дзюба, І. Павлюк, М. Кіянська.

Обираючи твори класичної літератури, Р. Чілачава перекладає тих, хто репрезентує українську культуру на світовому рівні, чії твори художньо вартісні для літературного процесу в "рідній" літературі та стали частиною літератури універсальної – завдяки своїм високим художнім якостям. У творах класиків певним чином сконденсований багатовіковий духовний досвід людства, переклад таких творів вимагає від перекладача відтворення не лише ідеологічної, а й художньої ваги оригіналу на тлі цілої літературної епохи.

Відомо, що ще в ХІХ ст. на сторінках грузинської періодики з'являються переклади творів Кобзаря. Праці про творчість Шевченка в Грузії, про переклади його творів грузинською є чи не найкращим свідченням того, що кожна національна література здатна розвиватися лише у творчій взаємодії з літературами інших народів, натомість локальна ізоляція на національному ґрунті прирікає її на провінційну обмеженість. Художня думка великого Кобзаря справді вплинула на розвиток грузинської літератури.

Початок цих відносин сягає ХVІІІ ст. – трактати та переклади Д. Гурамішвілі. У ХІХ ст. політична стратегія росії спрямовувалася на присмирнення всіх окупованих кавказьких регіонів. Відношення грузинського суспільства до нової влади було різним, одну частину влаштувало єдине віросповідання і небажання визвольної боротьби, друга частина вважала своїм обов'язком служити російському імператору, третя частина прагнула збереження національної самобутності не беручи до уваги віросповідання. У літературі цього часу панувала епоха романтизму, яка відобразила всі рівні цієї дисиміляції. Одним із перших, хто розкрив основні проблеми грузинського народу, і заявив про власну національну позицію серед грузинів, був Ніколоз Бараташвілі. Саме він у своїх творах порушував тему боротьби за збереження національної ідентичності та грузинської державності. Незважаючи на наявність однодумців, гасла Бараташвілі здійснилися лише в 60-х рр. ХІХ ст., коли істинна ціль політичного курсу та соціальної стратегії росії стала відомою широким масам. Гасло епохи романтизму, а саме, антиколоніальна боротьба під прапором збереження віросповідання, переростає у стратегію національно-визвольної боротьби.

60-ті рр. – важлива епоха не лише для Грузії, а й для інших народів, що входили до складу Російської імперії. Загострення імперської політики викликало масове незадоволення й інтенсифікацію процесу національного самовизначення. 1855 р. в Україні особливого розвитку набула Київська козаччина – масовий селянський рух проти кріпосних порядків. Проведені реформи

в 60-х рр. виявилися неспроможними розв'язати всі наболілі питання, тому активізується суспільно-політичний рух. Помякшення репресивного режиму сприяли піднесенню національно-визвольного руху в Україні. Цей рух виявив себе в діяльності так званих громад-організацій культурницького та суспільно-політичного спрямування молодого інтелігенції. Основоположницею розвитку українського романтизму була харківська школа (І. Срезневський, Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, О. Корсун, М. Петренко й ін.). Поетична творчість цих авторів характеризується ідилічно-песимістичним захопленням українським минулим, культом могил й історичних героїв. Другим осередком українського романтизму був Київ, з багатшим на мистецькі засоби і літературні жанри, із виразнішим національно-політичним обличчям (М. Максимович, П. Куліш, Т. Шевченко). Українські романтики наголошували на цінності народної поезії та мистецтва у процесі розвитку літератури, і саме тоді наголошували на досягненні національного самовизначення й усамостійнення української літературної мови. Література стає свого роду трибуною, а автор – оратором, який закликає народ до пробудження. У літературі почали порушуватися різні питання як політичного, так і соціального характеру. У 50-ті рр. виразником національно-визвольних ідей став Т. Шевченко. Із виходом у 1840 р. "Кобзаря", за українською мовою закріпився статус літературної. Своєю творчою та громадською діяльністю він пробудив національну свідомість українців, сприяв розгорттю боротьби за своє соціальне та національне визволення.

Саме в 60-ті рр. у процесі пошуку національної ідентичності, в літературному середовищі Грузії звучить ім'я Тараса Шевченка. Хоч на той момент тексти українського корифея ще не перекладалися грузинською, прогресивні члени грузинської інтелігенції вже ознайомилися із його творчістю й доносили його "думи" до грузинського читача.

Чілачава недаремне вважає, що творчість Шевченка споріднена з грузинською літературою, його "Кавказ", висунув глобальне політичне звинувачення національній і соціальній політиці самодержавства, яке воно втілювало скрізь – і в Кавказьких горах, і в пустелях Середньої Азії, і на величких просторах Сибіру та Далекого Сходу..." (Чілачава, 2002). Складне шевченківське поєднання романтичних і реалістичних елементів характерне також і для стильової традиції грузинської поезії. Тому специфіка образного мислення Шевченка органічно поєднувалася з грузинською поетикою, що полегшує рецепцію його творів грузинському читачеві.

Р. Чілачава стає активним популяризатором художньої спадщини Кобзаря, як і його попередники. Ідеться про першого поцінувача яскравої особистості Шевченка – Дмитра Кіпіані, Ніко Ломоурі – першого перекладача "Наймички", Якова Гогешвілі, що радив грузинським поетам збагачувати свою літературу перекладами творів Шевченка, Олександра Гарсеваншвілі – педагога, який пропагував Шевченка у своїй лекції, Симона Чіковані – активного інтерпретатора й упорядника та редактора його книжок, перекладачів – І. Абашидзе, О. Абашиелі, К. Каладзе, Ясамані, Н. Міцішвілі, К. Лордкіпанідзе, Л. Асатіані, А. Асанідзе.

Грузинські й українські романтики всіляко намагалися стверджувати повноту творчої та духовної самореалізації особистості, боротьби за духовне, моральне оновлення людини і суспільства.

У ХХ ст. з'являється нове покоління дослідників-шевченкознавців, які не без суперечливості, однак

досить розмаїто студіюють спадщину Тараса Шевченка з позицій традиційних і новітніх методологій. Доробок Рауля Чілачави репрезентує багато перекладів і поезій, присвячених Кобзареві, аналітико-критичних публіцистичних статей і поетичних творів, у яких імпліцитно прочитується бачення митцем постаті Т. Шевченка як "акмулятора національного духу". Дещо інший аспект реценції Шевченка в дихотомії "Свій-Інший" постає в нарисах "Кобзар", "Тарас Шевченко та Грузія"; оскільки вони мають науково-популярний характер, автор ознайомлює своїх земляків із творчістю українського письменника, як і Яків Гогебашвілі, наголошуючи на тому, що творчість Тараса Григоровича має "внутрішню спорідненість із грузинською літературою і, отже, необхідності долучення читацьких мас до неї" (Чілачава, 2007). Чілачаву приваблює спадщина українського поета, яка стала архетекстом.

В історії перекладацької практики Україна / Грузія численні талановиті переклади грузинською І. Франка забезпечили як його популярність, так і динаміку міжкультурних взаємин. Відомо, що І. Франко був першим українським письменником, до перекладу творів якого у Грузії звернулися на початку ХХ ст. О. Мушкудіані у праці "Грузинська світлиця Івана Франка" здійснив ґрунтовне та змістовне дослідження перекладів оповідань і поетичних творів автора, де зазначив, що більшість перекладачів робили переклади, спираючись не на оригінал, а на російські переклади, тому "не могли уникнути й нових відхилень, викликаних великою мірою відмінністю російської мови від грузинської. Однак не можна не помітити й того, що перекладачі прагнули, наскільки це було можливо, зберегти український колорит. Вони ніби "вгадували" деякі пропущені російськими перекладачами О. Рувімовою та Р. Ольґіним місця і, керуючись інтуїцією (особливо І. Євдошвілі), вносили "відповідні" зміни в переклад" (Мушкудіані, 2006). Відомими перекладачами прозових творів І. Франка вважаються І. Євдошвілі, К. Джапарідзе та Н. Кіпіані. Що стосується перекладу поетичних творів, то вони з'явилися трохи згодом, і переважно це були вірші зі збірки "З вершин і низин": "... Розвивайся ти високий дубе" (переклад М. Топчішвілі (Хархелі), уривки поеми "Мойсей", переклади здійснені Р. Гветадзе та К. Лордкіпанідзе, а в 1940 р. кілька інших поезій у перекладі Ясамані (М. Кінцурашвілі) "Беркут" і "Човен", "Друзям", "Сікстинська мадонна"; поезії "А. П." і "До Ольги" у перекладі Г. Абашідзе, Р. Гветадзе, К. Лордкіпанідзе, Н. Лордкіпанідзе, І. Агладзе й ін. Переклад "Мойсея", здійснений Р. Гветадзе і К. Лордкіпанідзе. Саме ця збірка поставила ім'я Франка поруч із Шевченком. Оскільки основними мотиви її – це боротьба народу за свободу, уславлення "вічного революціонера", великого "каменяра" – який самовіддано трудиться на шляху до волі. Для грузинського читача ці твори були актуальними в період зацікавлення науковим чи ідеальним реалізмом і соціалізмом.

Натомість Р. Чілачава для перекладу обирає поезії, що не перекладалися до нього, а саме лірику – збірку "Зів'яле листя". Вибір твору для перекладу не випадковий, оскільки Р. Чілачава передусім – поет-лірик, тому відтворення ліричної стихії перекладених ним авторів є для нього органічним. Не секрет, переклад вдалий насамперед тоді, коли між автором першотвору і перекладачем існує міцна ідейно-естетична єдність. Іншими словами, про високохудожній переклад ідеться в разі наявності "спільної мови" між перекладачем і автором. За словами Р. Чілачави, бажання перекласти цей шедевр з'явилося у 1972 р., коли його друг поет Роман

Лубківський показував садибу і будинок письменника й розповів вражаючу історію створення "Зів'ялого листя".

Про свої переживання та роботу над перекладом молодий перекладач згодом напише: "Ніколи не забуду ті неповторні вечори у Гаґрі, коли весь бомонд будинку творчості розтікався по ресторанах і барах, а я у своєму затишному номері бився над рядками українського генія, насиченими безмежними пристрастями. Разом з ним я пережив і перетерпів вплетені в них величезний біль, печаль, страждання і водночас відчув незрівнянне полегшення, коли з друкарської машинки вийняв останній аркуш. Цей переклад став для мене прощанням з власною молодістю, завершенням важливого етапу моєї багаторічної перекладацької діяльності" (Чілачава, 2005) (Чілачава, 2005).

Леся Українка – єдина серед українських класиків ХІХ ст., яка тісно пов'язана із Грузією. Через життєві обставини (ідеться про хворобу) вона прожила там останні 10 років і створила найкращі шедеври української драматургії "Лісова пісня", "Осінь казка", "Руфін і Прісцилла", "Адвокат Мартіан", "Камінний господар". Р. Чілачава обирає для перекладу вісім поезій зі збірки "На крилах пісень", 10 – зі збірки "Думи і мрії", 12 – зі збірки "Відгуки", 20 – зі збірки "Поезії" та драму в поезіях "В катакомбах". Леся Українка створила складний художньо-філософський світ, галерею сильних характерів, по своєму використала багато відомих сюжетів, міфів і легенд, вдихнула в них сучасність. Однак, де б не була поетеса, про що б не писала, – про єгипетського фараона чи римського раба, про дочку єврейського царя чи білососу Ізольду, – її думи і мрії з Україною. Саме вірність і служіння батьківщині поєднує Р. Чілачаву з поетесою. Хоч він і проводить більшу частину свого життя в Україні, і все ж залишається літописцем Грузії. Інша причина звернення до творчості Лесі Українки – характерна риса поєднання громадянських та інтимних почуттів усієї поезії, спорідненість тем: пошук істини, роль і місце поета, самозвіт.

Дискусія і висновки

Отже, як бачимо, переклад є важливою складовою кожної літератури, яка хоче бути популяризованою. Саме переклад, на думку Р. Чілачави, "попри всі складнощі, ... був і є саме тією галуззю літератури, що переживала найбільший злет і досягла вражаючих висот..." (Чілачава, 2002). Відомо, що для успіху будь-якого спілкування, міжособистісного чи міжкультурного, важливе значення мають, за словами М. Ільницького, "взаємні уявлення його учасників одне про одного – як пізнання себе через власне Я та через сприйняття себе іншими, так і наше сприйняття Іншого – як чужинця чи сусіда, ворога чи партнера" (В. Будний, 2008). Проведений аналіз показав, що Р. Чілачава відбирає для перекладу саме ті твори та тих авторів, які близькі йому. Представників розстріляного відродження з перекладачем об'єднують світоглядні позиції: бунт, самостійність мислення й щира віра у власні ідеали. Творчість письменників української діаспори близька тематично, а саме мотивом звернення на батьківщину. Потрапивши в українське середовище, грузинський письменник знайомиться із творчістю шістдесятників. З багатьма Р. Чілачава зустрічається особисто на літературних вечорах і під впливом контактних зв'язків, обирає близьких авторів по духу. А далі, автор поезії своїх сучасників, деякі з них були його вчителями, з деякими разом навчався. Подальша співпраця між ними призводить до взаємоперекладу: грузинські поезії Рауля перекладають українською, а він перекладає грузинською їхні вірші. Крім

того, обираючи поетичні твори для перекладу Р. Чілачава простежив тему Кавказу, Грузії в українській літературі. Сам же процес перекладу вплинув і на його творчий доробок. Переклади, здійснені Р. Чілачавою, суттєво збагатили грузинсько-українські літературні взаємини. Рівень його перекладів Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка показує: письменник знає не лише їхню художню творчість, але й власне Україну, епоху, історичні та побутові реалії, долає труднощі сприйняття культурних цінностей, комунікативних особливостей національної мови, індивідуально-авторської образності.

Список використаних джерел

- Бакула, Б. (2008). У напрямі до інтегральної компаративістики. *Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст.* Києво-Могилянська академія, 503–515.
- Будний, В., & Ільницький М. (2008). *Порівняльне літературознавство: підручник.* Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".
- Велика трійця: *Тарас Шевченко. Іван Франко. Лесья Українка* (2005). Переклад Р. Чілачави. Етнос.
- Джангужин, Р. (2001, 23 августа). Поэтический "Серпень" Рауля Чілачавы. *Зеркало недели*, 32–33.
- Кучера, А. М., & Лашчик, Н. М. (2012). Переклад у межах порівняльного літературознавства. Поезії Гюго в перекладі В. Щурата. http://www.google.com.ua/url?url=http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/nvnu/filolog_mov/2012_22/R3/Kuchera.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwJw2NbWmpjOAhXoNpoKHfRDxgQFggTMAA&sig2=qTebKOUheNlnyaUu202w&usg=AFQjCNHF0KCLn3120sfj21jSG0HpGUpjQ
- Мушкудіані, О. Н. (2006). Грузинська світлиця Івана Франка. КИМУ.
- Чілачава, Р. Ш. (1995). Грузинська класична поезія в українських перекладах (на матеріалі творчої практики Миколи Бажана) [Автореф. дис. д-ра філол. наук, Національна академія наук України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка].
- Чілачава, Р. Ш. (2002). *Деї столиці: Українська творчість грузинського поета. Поезії. Переклади. Маргіналії. Есе. Монографії.* Видавничий центр "Академія".

- Чілачава, Р. Ш. (2007). *Тарас Шевченко і Грузія.* <http://who-is-who.ua/main/page/mostigruziya2007/71/236>
- Чілачава, Р. Ш. (2002а). Триптих про Шевченка. *Деї столиці: Українська творчість грузинського поета. Поезії. Переклади. Маргіналії. Есе. Монографії.* Видавничий центр "Академія", 178.
- Đurišin, D. (1975). *Teória literárnej komparatistiky.* Slovenský spisovateľ.

References

- Bakula, B. (2008). In the direction of integral comparative studies. *Theory of literature in Poland. Anthology of texts. The second half of the 20th century – the beginning of the 21st century.* Kyiv-Mohylyan. Acad., 503–515.
- Budnyi, V., & Ilnytskyi M. (2008). *Comparative Literature: Textbook.* Ed. house "Kyiv-Mohyla Academy".
- The Big Three: Taras Shevchenko. Ivan Franko. Lesya Ukrainka* (2005). (Transl. by R. Chilacava), Ethnos.
- Janguzhin, R. (2001, August 23). Poetic "August" by Raul Chilachavy. *Zerkalo nedeli*, 32–33.
- Kuchera, A. M., & Laschuk, N. M. (2012). Translation within the framework of comparative literature. Hugo's poetry translated by V. Shchurat. http://www.google.com.ua/url?url=http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/nvnu/filolog_mov/2012_22/R3/Kuchera.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwJw2NbWmpjOAhXoNpoKHfRDxgQFggTMAA&sig2=qTebKOUheNlnyaUu202w&usg=AFQjCNHF0KCLn3120sfj21jSG0HpGUpjQ
- Mushkudiani, O. N. (2006). *The Georgian life of Ivan Franko.* KyMU.
- Chilachava, R. Sh. (1995). Georgian classical poetry in Ukrainian translations (Based on the creative practice of Mykola Bazhan) [Abstract of theses of Dr. Philol. Sciences. National Acad. of Sciences of Ukraine, Institute named after T. G. Shevchenko].
- Chilacava, R. Sh. (2002). *Two capitals: Ukrainian work of a Georgian poet. Poetry. Translations. Marginalia. Essay. Monographs.* Publishing center "Akademiya".
- Chilacava, R. Sh. (2007). *Taras Shevchenko and Georgia.* <http://who-is-who.ua/main/page/mostigruziya2007/71/236>
- Chilacava, R. Sh. (2002a). Triptych about Shevchenko. *Two capitals: Ukrainian work of a Georgian poet. Poetry. Translations. Marginalia. Essay. Monographs.* Publishing center "Akademiya". 178.
- Đurišin, D. (1975). *Teória literárnej komparatistiky.* Slovenský spisovateľ.
- Отримано редакцією журналу / Received: 26.10.23**
Прорецензовано / Revised: 30.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Oksana DYN, PhD Student
 ORCID ID: 0009-0002-5571-0010
 e-mail: oksana.dyn@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TRANSLATION BRICOLAGE: THE UKRAINIAN-GEORGIAN LITERARY CONTEXT

Background. *The research of literary contacts expands the boundaries of national literature, involving it in a single historical-literary process determined by the general process of social-historical development of mankind. Translation becomes a mediator between cultures and involves equal cultural interaction of individuals of different linguistic and cultural communities, taking into account their ethno-cultural identity.*

Methods. *The following methods were used: biographical, comparative, cultural-historical and the method of receptive aesthetics. Using the observation method, we consider a number of scientific works, as well as analyze the artistic works of Raul Chilacava.*

Results. *Artistic translation has a special place among all types of translation, because in addition to the content, it aims to convey the aesthetic and philosophical views of the author of the original work, which belongs to a certain culture and represents it. Therefore, the translator must possess extraordinary abilities in order to convey, in addition to the content of the work, the spiritual message of the original source. We analyzed external and internal literary connections which influenced the creativity and translation activity of Raul Chilacava; the peculiarities of the process of selecting texts for translation by him, the development of the writer-translator's mastery, the influence of the translation activity on his own creativity, as well as the role of the author's translations in interliterary communication.*

Conclusions. *The study showed that artistic translations become a certain accented point where comparative studies and translation studies come together. Raul Chilacava managed to successfully combine two hypostases in him – a translator and a poet. Being bilingual (fluent in Ukrainian and Georgian), he found like-minded people in two cultures and represented their works in the other culture for each of them precisely through translation. The combination of different approaches when analyzing the translation heritage of Raul Chilachava gives an opportunity to highlight different facets of a single whole, which is the creative work of the writer in all its complexity and multifacetedness.*

Keywords: *context, translation, comparative studies, reception, literary environment, Ukrainian-Georgian literary relations.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.